

Maria Vershinina, K13

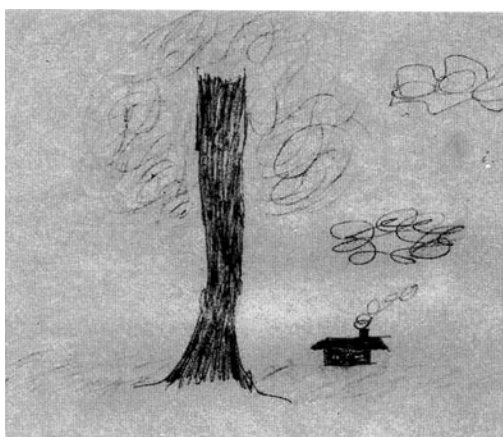
ART ANALÝZA A VYTVÁŘENÍ PROFESIONÁLNÍ REFLEXE PSYCHOTERAPEUTA

V.V. Zajcev

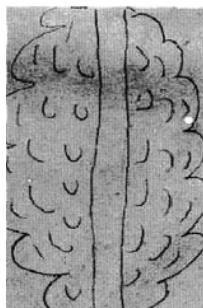
Ruský psychoterapeutický časopis No1 2017 (9)

Klíčová slova: introspekce, profesionální reflexe, apercepce, art terapie, art analýz.

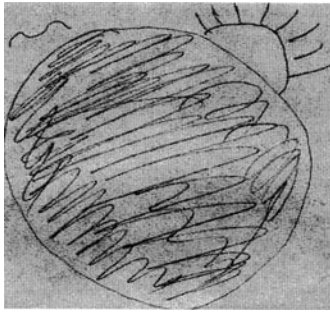
Důležitou metodou analýzy projektivního chování člověka je art-terapie. V roce 2001 pro objasnění vnímání historie pacientů byla námi navržena metoda nazvaná „Art-analýza“. Historie metody je spojena se snahou vytvořit art-terapeutický analog technice volných asociací pro psychodynamickou práci s pacienty potlačující psychotické a hraniční úrovně poruch. V původní verzi pacienti v situaci ztížené verbalizace svých zážitků nebo v situacích projevy odporu dostali instrukce: "Představte si, že jsem člověk, který vám může pomoc, ale jsem hluchý a jediný způsob, jak mi vysvětlit svůj stav – nakreslit ho. Na vytvoření obrázku máte omezený čas – ne víc než pět minut". Pacient dostal list A4 a obyčejnou tužku. Po vytvoření obrázku, bez ohledu na to, co nakreslil pacient, terapeut říká, že mu "nic není jasné" a žádal, aby pacient nakreslil ještě jeden obrázek, vyjádřil stejný zážitek, pak třetí obrázek, také s časovým omezením. K obsahu třetího obrázku pacient dostal následující instrukci: "Představte si, že se díváte na poslední obrázek, jako na cizí, a když se u vás objeví jakákoliv asociace, nakreslete je, času máte ne více než tři minuty". V budoucnu byl pacient požádán, aby vytvořil řadu po sobě jdoucích asociací pro každý nově vytvořený obraz, obvykle ne víc než 6-7 kreseb.

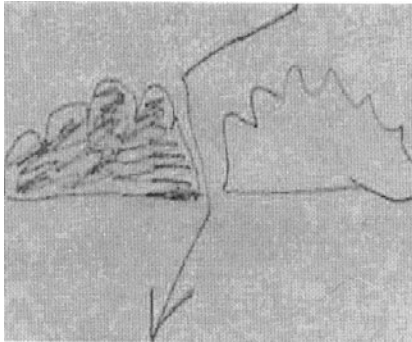
Obr. 1

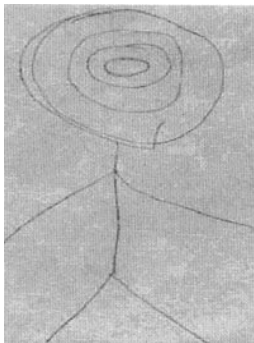
Obr. 2

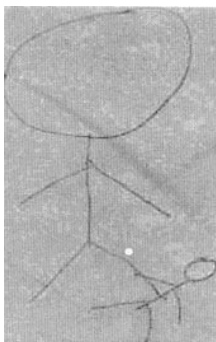
Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Od samého počátku aplikace metody pomohla zjistit dynamickou, tj. příčinnou, souvislost příznaku pacienta s jeho afektivně-obsahovou objektovou konstelací se současnou životní situací. Například představujeme sérii kreseb pacienta M., 16 let, se schizotypní poruchou osobnosti, který byl přijat do NMITZ jm. V. M. Bechtěreva se stížnostmi na "nevysvětlitelnou překážku", doprovázenou úzkostí při pokusu vyplnění domácích úkolů, kvůli níž byl pacient nucen přerušit studium. Nemohl poskytnout žádné racionální vysvětlení kromě slova „překážka“. Po návrhu vyjádřit tuto překážku v sérii kreseb pacient vylíčil na prvním obrázku „rozdělený mozek“ (obr. 2), pak „mrak, který zastiňuje slunce“ (obr. 3), pak „blesk, který rozděluje mrak na černou a bílou“ (obr. 4), dále „člověk se zamotaným labyrintem v hlavě“ (obr. 5) a nakonec „velký muž mačká malého“ (obr. 6). Tento poslední obrázek doslova odrážel

nadměrné požadavky a emocionální tlak ze strany otce, kterému byl pacient vystaven od raného dětství. Další práce v rámci rodinné psychoterapie potvrdila domněnku o spojení příznaku s pozicí otce. Zajímavé je, že v situaci neomezeného času a použití barevných tužek vytvořil pacient spontánní kresbu s obrovským stromem visícím nad malým domkem, což symbolicky odráželo stejnou situaci (obr. 1).

Technika art-analýzy zahrnuje následující postupy.

- Úkol kreslení je uveden v situacích potíží verbalizace zážitků, v situacích projevu odporu, v situacích nedostatku terapeutické hypotézy, v situacích, které vyžadují vyjasnění verbálního materiálu.
- Vždy se používá list A4 a obyčejná tužka.
- Na jednom listu se vytváří jeden obrázek. • Vytvoření obrázku je časově omezené, což přispívá k překonání obranných mechanismů.
- Při výběru asociaci pacient dává přednost konkrétním situacím ze života a vzpomínek.
- Verbální interpretace začíná po vytvoření série.
- Pacient vysvětluje každý obrázek.
- V případě čistě symbolického obrazu terapeut zjišťuje pocity spojené s tímto symbolem.
- V případě zobrazení konkrétních scén nebo událostí terapeut zjišťuje, zda jsou události zachyceny z reálného života pacienta nebo z reálného života vůbec.
- V případě, že je scéna vymyšlena, je třeba zjistit u pacienta, zda může být podobná nějaké konkrétní scéně nebo události z osobního života.
- Upřesňuje se, jaká nálada odpovídá každé z kreseb vytvořených v sérii a analyzuje se dynamika afektu od obrázku k obrázku.
- Pacienta žádají, aby předložil vlastní hypotézu o tom, jaká je souvislost mezi prvním a posledním obrázkem v sérii.
- Společně s pacientem může být vybrán jeden z výkresů, ne nutně poslední, k vytvoření série na příštím setkání.
- Jednotlivé kresby mohou být hlouběji interpretovány na základě klasických uměleckých terapeutických příznaků a fenoménů.
- Terapeut musí používat svou emocionální a smysluplnou reakci na kresby a navrhnout ji k diskuzi s pacientem.
- Rodinné, role-play a psychodramatické zpracování příběhů a symbolů je spojícím článkem art-analytického procesu a verbální psychoterapií.
- Vzhledem k tomu, že externalizované obrazy jsou často rychlejší než tempo přirozeného psychoterapeutického zpracování, terapeut vybírá pro verbální práce ten objektový materiál, který odpovídá fázi a úkolu psychoterapeutického procesu.
- Kresby z počáteční fáze psychoterapie se často stávají materiálem pro pozdější fáze.

Vytvoření prvních tří kreseb, které odrážejí různým expresivním způsobem stejné zkušenosti, umožňuje vytvářet napětí potřebné k většímu pochopení série obrazů v paměti. Další asociace se efektivně a sémanticky navazují na toto primární napětí a umožňují vytvořit roztaženou v čase konfiguraci odpovídající povaze osobnostních procesů. Obecný směr nalezení mnestických stop se pohybuje od sémantické vrstvy paměti přes zobecněný obrázek prožívaného stavů k situatické epizodické vrstvě obsahující událostní informace v polymodální podobě, kde mají význam kontextové vlastnosti, jako je čas a místo. Podle R. Maye otázka klientovi, kde je nyní, odhaluje více než otázka, jak se cítí nebo žije.

Při použití metody byl zjištěn jeho další účinek. Pravidelné používání „art-analýzy“ přispělo k tvorbě u pacientů kognitivního mechanismu, dovolujícího v situacích emocionálního napětí nebo behaviorálních příznaků automaticky dělat několik imaginárních řezů svého podání, což vedlo ke konstruktivní změně příslušných afektů a chování. Pacient začíná reagovat na vnější podnět spíše reflexivně a racionálně než impulzivně. Tento účinek může být způsoben dvěma procesy.

Za prvé, oživením situačně organizovaného rekurzivního myšlení.

Za druhé, normalizací symbolické funkce vědomí, která se projevuje prostřednictvím symbolu, jako je reflexivita a antinomicita. Reflexivita symbolu na rozdíl od znaku neumožňuje dělat ho základem pro neproduktivní reflexe a jeho mnohovýznamovost a antinomicita umožňují provádět integraci v celek dříve nezávislých objektů. Tyto stejné mechanismy poskytují práci art-analýzy vůbec.

Metoda byla účinně použita při léčbě pacientů s těžkými obsedantně-kompulzivními poruchami, patologickou náchylností k hazardním hrám a endogenními psychózami. Použití art-analýzy umožňovalo terapeutovi rychle odhalit významné a afektivně nasycené objektové konfigurace pacientů, podílející se na patogeneze současné symptomatologie, organizaci dominantního chování a zprostředkované stresující konfigurace.

Samozřejmě, jako každá metoda používána v psychoterapie, autor zkoušel vhodnost a efektivnost art-analýzy pro osobní introspekce a doporučoval její použití odborníkům, kteří procházeli školením na katedře psychoterapie na univerzitě. Stejně jako při práci s pacienty, použití art-analýzy umožnilo obohatit obsah reflexních procesů reprezentací objektů z rané osobní historie a historie významných osob ze současného prostředí. Tak se objevila možnost uspořádat další dynamicky hlubší měření pro vyřešení psychologických potíží vznikajících v psychoterapeutických vztazích. I když se jedná o „reflexe – po“, a ne o „reflexe-v-procesu“ terapie, materiál, získaný jako výsledek osobní art-analýzy, odrážel ty objekty a jejich konstelace, které „vyplovali“ a aktivovali se v samostatné terapeutické situaci. Pro sebe-pozorování, v průběhu formování zvyku často nebyla třeba práce ve formátu kreslení na jednotlivých listech A4, vznikla možnost vytvářet sérii kreseb malého formátu na samostatném listu. Při vytváření takového souborů kreseb se často objevoval "art-stroboskopický" efekt, který oživoval zážitek, zvláště pokud série odrážela ve svém obsahu sekvenci epizod osobního života.

Art-analýza je snadno použitelná, snadno se interpretuje, přirozeně se integruje s jinými psychoterapeutickými postupy. Navrhovaná metodika může být vhodným nástrojem pro samostatnou rekonstrukci problémů terapeuta, které vznikají v procesu práce s klienty, komunikaci s kolegy, a i v mimo terapeutických emociogenních situacích.